

Tampereen ammattikorkeakoulu

AMMATILLINEN OPETTAJAKORKEAKOULU

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Savon ammatti- ja aikuisopiston Varkauden liiketalouden yksikön erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaaminen työssäoppimisessa

Merja Happonen
Kirsi Tenhunen

2007

HAPPONEN MERJA, TENHUNEN KIRSI: Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjaaminen työssäoppimisessa
Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajakoulutuksen kehittämishanke 35 s
Ryhmän opettaja Kosti Nivalainen
Huhtikuu 2007
Asiasanat: ammatillinen koulutus, erityisopiskelija, työssäoppiminen

TIIVISTELMÄ

Työssäoppimisen järjestämistä Savon ammatti- ja aikuisopistossa ohjaa työssäoppimisen järjestämissuunnitelma, jossa määritellään työssäoppimisen tavoitteet ja periaatteet. Ne koskevat koulun kaikkia opiskelijoita. Työssäoppimisessa käytettävät ohjeistukset ja kaavakkeet ovat myös samat. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohdalla tulee lisäksi ottaa huomioon opiskelijan valmentaminen työssäoppimiseen, perehdyttäminen työssäoppimispaikkaan, työssäoppimisen ohjaus ja se, miten toimitaan työssäoppimisen jälkeen.

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena on laatia Savon ammatti- ja aikuisopiston Varkauden liiketalouden yksikön opettajille ja työpaikkaohjaajille ohjeistus siitä, kuinka erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita voi tukea heidän ollessaan työssäoppimassa.

Hanketta varten tutustuimme kirjallisuuteen, Savon ammatti- ja aikuisopiston käytäntöihin työssäoppimisen järjestelyissä sekä Varkauden liiketalouden yksikön erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista laadittuihin tilastoihin.

Työn tuloksena on ohjeistus työvälineeksi kaikille niille, jotka ovat tekemisissä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kanssa, kun he ovat työssäoppimassa. Tätä ohjeistusta voi päivittää esille tulleiden tarpeiden mukaan.

SISÄLLYSLUETTELO

1	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	4
2	TYÖSSÄOPPIMINEN	5
2.1	Kokemuksellinen oppiminen.....	7
2.2	Työssäoppimisen ohjaus.....	9
2.3	Työpaikkaohjaajat	11
3	ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT OPISKELIJAT.....	14
3.1	Eryistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tunnistaminen.....	14
3.2	Ammatillisen erityisopetuksen perusteet.....	15
3.3	Eryistä tukea tarvitsevat opiskelijat Savon ammatti- ja aikuisopistossa .	17
4	ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN OPISKELIJOIDEN HUOMIOIMINEN TYÖSSÄOPPIMISESSA	18
4.1	Tarkkaavaisuushäiriöt.....	18
4.2	Mielenterveys	19
4.3	Kielelliset vaikeudet	20
4.4	Allergia ja astma.....	21
4.5	Aspergerin oireyhtymä	22
4.6	Miten työpaikkaohjaaja voi huomioida erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita?.....	23
4.7	Eryistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimisen arviointi.....	30
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	34
	LÄHTEET	35

1 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

Työssäoppiminen on olennainen osa ammatillisia toisen asteen opintoja. Kaikki opiskelijat ovat koulutuksen aikana vähintään puoli vuotta työssäoppimassa. Työssäoppiminen tarkoittaa, että osa ammattiin kuuluvista asioista opitaan työpaikalla, aidoissa työolosuhteissa. Oppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua.

Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat tarvitsevat työssäoppimisen aikana keskimääräistä enemmän tukea. Tuen tarve voi johtua hyvin monenlaisista seikoista. Savon ammatti- ja aikuisopistolla Varkaudessa opettajilla ja työpaikkaohjaajilla ei ole käytössä selkeää ”opasta”, kuinka erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita voi tukea heidän ollessa työssäoppimassa. Opettajan ja työpaikkaohjaajan on hyvä olla tietoinen työssäoppijan mahdollisista sairauksista tai erityisen tuen tarpeesta voidakseen parhaalla mahdollisella tavalla tukea työssäoppijaa.

Tukemisessa on myös kyse työssäoppijan oppimisprosessin tukemisesta. On tärkeää, että työssäoppimistilanne rakennetaan sellaiseksi, että se tukee työssäoppijan oppimista ja tukea tulee olla saatavilla työssäoppimisprosessin eri vaiheissa. Työssäoppimisessa oppijan kokemuksella on keskeinen merkitys. Kolbin (1984) kokemuksellisen oppimisen mallissa oppiminen nähdään kokemusten muuttumisena ja laajentumisena. Oppiminen nähdään jatkuvana syklisenä prosessina.

Kehittämishankkeelle on selvä tilaus, sillä erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrä on viime vuosina kasvanut. Erilaisiin sairauksiin ja vammoihin liittyy piirteitä, jotka voivat vaikuttaa työn tekemiseen tai sen oppimiseen työpaikalla, mutta myös koulutyöskentelyyn. Varkauden liiketalouden yksikössä erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla on ollut hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeuksia, kielellisiä vaikeuksia, vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöitä, lievää kehityksen viivästymää, psyykkisiä pitkäaikaissairauksia, fyysisiä pitkäaikaissairauksia, autismiin tai Asbergerin oireyhtymään liittyviä oppimisvaikeuksia tai jokin muu syy, joka edellyttää erityisopetusta. Keskityimme oppaassa Varkauden liiketalouden yksikön erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden ongelmiin.

2 TYÖSSÄOPPIMINEN

Työssäoppimisella tarkoitetaan työpaikalla tapahtuvaa opiskelua ja oppimista. Jokaiseen kolmivuotiseen ammatilliseen perustutkintoon sisältyy vähintään 20 opintoviikkoa työssäoppimista.

Opetushallituksen määrittelyn (35/011/98) mukaan työssäoppiminen on tavoitteellista, ohjattua ja arvioitua opiskelua, jonka periaatteena on, että opiskelija oppii työpaikalla osan tutkintoon kuuluvasta ammattitaidosta. Oppilaitoksen opetussuunnitelmasa määrittellään, miten työssäoppimisjaksot sijoitetaan tutkinnon kokonaisuuteen, mitkä ovat kunkin jakson tavoitteet, miten tavoitteet voidaan saavuttaa ja miten työssäoppimisen ohjaus ja arviointi järjestetään.

Työssäoppimista säätelevät laki ja asetus ammatillisesta koulutuksesta. Sitä ohjaavat myös työmarkkinoiden keskusjärjestöjen suositukset ja kannanotot sekä alakohtaiset työehtosopimukset.

Työssäoppimisen yleisinä tavoitteina on:

- lisätä työelämän vastuuta koulutuksesta
- helpottaa ammattitaitoisen työvoiman saantia yrityksiin
- edistää nuorten työllistymistä ja työmarkkinoille siirtymistä
- lisätä opiskelijoiden tietoa työmarkkinoista ja työelämän pelisäännöistä
- lisätä koulun ja työelämän yhteistyötä.

(Lehtoranta, Leivo & Haapasalo 2006, 12.)

Työssäoppimisen yleisestä järjestämisestä sovitaan työpaikan ja oppilaitoksen kesken laadittavalla kirjallisella sopimuksella. Sopimuksessa sovitaan mm. työssäoppimisjakson tavoitteista, keskeisistä sisällöistä, kestosta ja ajoituksesta ja määritellään osapuolten tehtävät. Opiskelijan työssäoppimisjaksosta sovitaan yksilöidyllä sopimuksella, jossa määritellään tarkemmin opiskelijan työjärjestelyt, tavoitteet ja tehtävät.

Työpaikan tehtäviä työssäoppimisessa on:

- antaa oppilaitokselle tiedot työhön ja työympäristöön liittyvistä oloista ja työvälineistä
- sopia kirjallisesti oppilaitoksen kanssa työssäoppimisen järjestämisestä
- nimetä vastuullinen työpaikkaohjaaja, joka ohjaa ja arvioi opiskelijan oppimista työssä
- vastata opiskelijan työturvallisuudesta työssäoppimisen aikana
- antaa opiskelijalle kuva siitä, miten työyhteisö toimii ja kehittyy
- tiedottaa työpaikan henkilöstölle työssäoppimisesta.

Opettajan tehtäviä työssäoppimisessa on:

- suunnitella yhdessä opiskelijan ja työpaikkaohjaajan kanssa työssäoppiminen
- välittää työpaikkaohjaajalle tieto opiskelijan opetussuunnitelmasta, tavoitteista ja muusta tarpeellisesta
- selvittää työtehtävien tarkoituksenmukaisuus eri työssäoppimisjaksoilla, suunnitella oppimistehtävät sekä selvittää niiden tavoitteet työpaikkaohjaajalle
- auttaa ja tukea opiskelijaa työssäoppimisprosessin eri vaiheissa
- osallistua konkreettisesti opiskelijan ohjaukseen ja arviointiin.

Opiskelijan vastuulla on:

- noudattaa työpaikan järjestystä sekä työstä ja työturvallisuudesta annettuja ohjeita ja määräyksiä
- tehdä työpaikkaohjaajan ja opettajan kanssa sovitut tehtävät ja noudattaa työssäoppimissopimuksessa sovittuja asioita.

Työpaikan nimeämä työpaikkaohjaaja ohjaa ja arvioi opiskelijan oppimista työpaikalla. Työssäoppimisen arviointiin osallistuvat työpaikkaohjaaja, opiskelija ja opettaja. Opiskelija arvioi omaa oppimistaan pitämällä esimerkiksi oppimispäiväkirjaa.

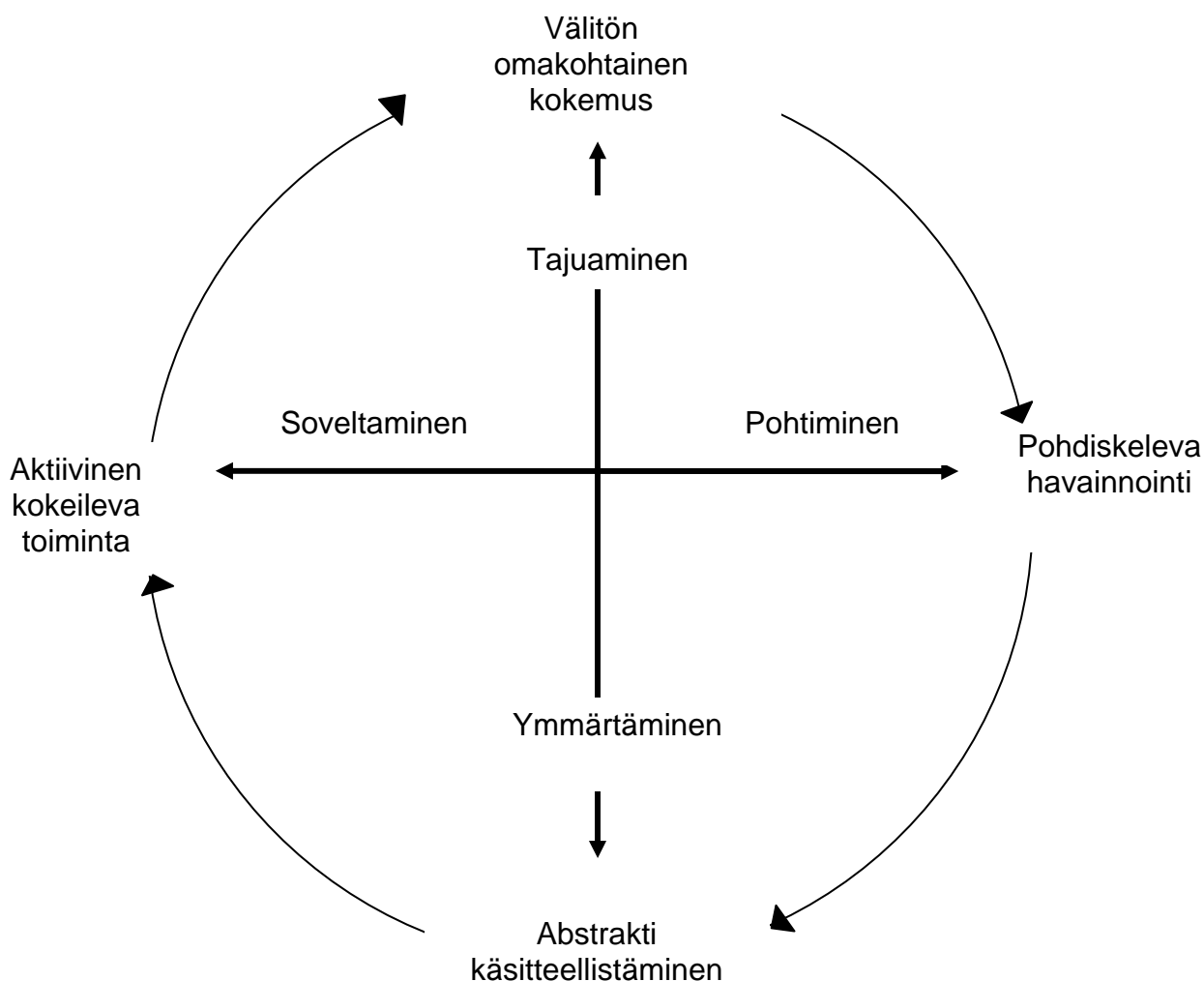
(Lehtoranta, Leivo & Haapasalo 2006, 13.)

2.1 Kokemuksellinen oppiminen

Työssäoppimisessa oppijan kokemuksella on keskeinen merkitys. Työssäoppijan omakohtainen kokemus on kokonaisvaltaisen oppimisen oleellinen osa. Kokemus sinänsä ei kuitenkaan vielä takaa oppimista, vaan ratkaiseva vaihe oppimisprosessissa on se, että kokemusta pysähdytään pohtimaan ja arvioimaan. (Lehtoranta & Aalto 2003, 11.)

Jotta kokemus johtaisi oppimiseen, siihen tulee liittää kaksi tekijää: jatkuvuus ja interaktio. Jatkuvuuden periaate tarkoittaa sitä, että jokainen kokemus jatkaa jotakin aikaisemmin tapahtunutta ja muokkaa jollakin tavalla tulevia kokemuksia. Kokemukset eivät ole irrallisia. Interaktioperiaate puolestaan tarkoittaa sitä, että kokemus toteutuu yksilön ja hänen ympäristönsä välisessä vuorovaikutuksessa. (Ruohotie 2000, 138.)

Kolbin kokemuksellisen oppimisen lähestymistavassa (kuvio 1) pyritään selittämään oppimista jatkuvana syklisenä prosessina. Tällöin korostuu aktiivinen oppimisprosessi, ei niinkään oppimisen lopputuotos. Kokemuksellisen oppimisen syklissä on Kolbin mukaan neljä vaihetta. Ne ovat välitön omakohtainen kokemus, pohdiskeleva havainnointi, abstrakti käsitteellistäminen ja aktiivinen kokeileva toiminta. Sykliin kuuluvat myös kokemusten ymmärtämisen ja muuntamisen ulottuvuudet. Ymmärtämisessä on kysymys siitä, kuinka paljon oppiminen on tiedostamatonta, intuitiivista kokemista ja kuinka paljon se on yleistämällä tapahtuvaa tiedostettua käsitteiden ymmärtämistä. Subjektiiivisten kokemusten avulla voidaan muuttaa teoreettisia käsitteitä itselle merkityksellisiksi. Kokemusten muuntaminen sisältää sekä aktiivista toimintaa että omakohtaista havainnoivaa pohdintaa. Se luo uusia merkityksiä aikaisemmin käsittämättä jääneille ja ongelmallisiksi koetuille asioille. (Sahlberg & Leppilampi 1994, 30.)

Kuvio 1. Kokemuksellisen oppimisen sykli (Kupias 2002, 17)

Oppimisessa on keskeistä persoonallinen ja sosiaalinen kasvu ja yksilön itsetunte-
muksen lisääminen. Tärkeätä on tietoisuus omasta kasvusta sekä omien ajattelu-, op-
pimis- ja toimintastrategioiden kehittymisestä. Oppiminen on jatkuvaa tiedon syven-
tämistä ja ymmärtämistä, oman tietämisen rakentamista ja oppimaan oppimista. (Ku-
pias 2002, 18.)

Kupias (2002, 18) mainitsee edelleen, että reflektiivinen vaihe on kokemuksellisen oppimisen keskeinen vaihe. Reflektiolla on tärkeä merkitys tiedon uudelleen muodostamisessa. Reflektio on jatkuvaa, aktiivista itsearviointia. Siinä pohditaan omaa toimintaa sekä ajattelua, käsityksiä ja uskomuksia tietoisella tasolla. Tämä johtaa uudelleenlaiseen ajatteluun ja oppimiseen. Kokemus on hänen mukaansa potentiaalinen perusta oppimiselle, mutta kokemuksesta voi tulla merkityksellinen oppimiselle vain ajattelun reflektion kautta. Kokemus on merkityksellinen oppimisprosessin käynnistäjä vain silloin, kun eteen tullut tilanne ei suju aikaisempien kokemusten tuottamalla rutiinilla.

2.2 Työssäoppimisen ohjaus

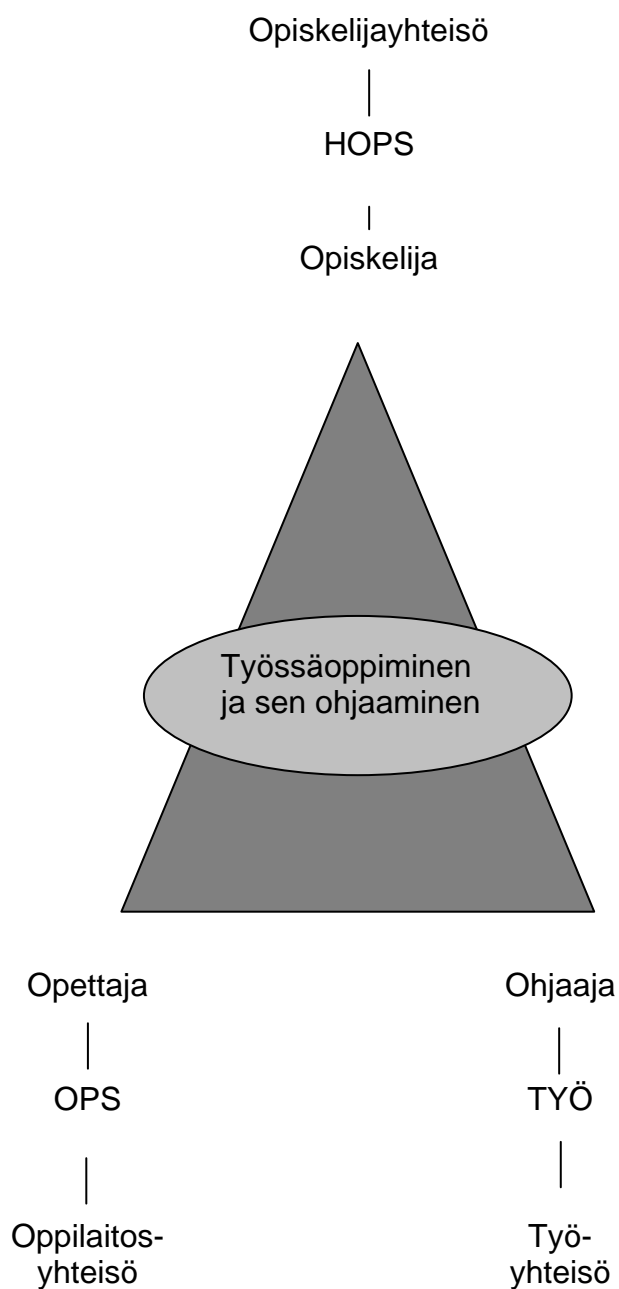
Työssäoppimisen ohjausta ei voi tarkastella ilman sen kytkemistä opetussuunnitelma-työhön ja työyhteisön sosiaaliseen todellisuuteen. Ohjaus on laaja yleisnimitys tietyn-tyyppiselle kouluun ja opiskeluun liittyvälle toiminnalle. Ohjaus liittyy toisiinsa teorian ja käytännön eli koulun opit ja työpaikan todelliset työtehtävät. Tavoitteena on edistää opiskelijan ammatillista kasvua teoriaa ja käytäntöä integroimalla. Suppeampi määritelmä ohjauksesta viittaa lähinnä ohjaajan ja opiskelijan välittömään vuorovaikutussuhteeseen tai ohjausdialogiin ohjaajan ja ohjattavan välillä. Ohjauskeskustelu on ammatillisen keskustelun muoto, joka perustuu henkilökohtaisen vuorovaikutuksen kautta tapahtuvaan vaikuttamiseen. Opettaja on oppimisen ohjaaja, jolloin ohjaus liittyy opettajana olemisen kokonaisuuteen. Ohjaus on kohtaamisen ulottuvuus opettajan työssä. Opettajan käyttöteoria todentuu ohjauksessa ja sen voidaan ajatella sisältävän kaiken sen toiminnan opettajan työssä, kuten opetussuunnitelmien laatimisen, opetuksen valmistelun ja yhteydet koulun ulkopuolelle, joka sitten todentuu henkilökohtaisessa opiskelijan ohjaustilanteessa. (Räkköläinen & Uusitalo 2001, 104.)

Ohjauksen tehtävänä on edistää opiskelijan kokemuksellisen oppimisen prosessia. Ohjauksessa työskennellään oppimisen ristiriitoja ja jännitteitä sekä etsitään jäsentämisen välineitä omalle ajattelulle ja kokemuksille. Kokemusten jakaminen toisten kanssa auttaa löytämään kriittiset kohdat, joita voi ryhtyä tietoisesti tutkimaan ja kehittämään. Ihminen oppii vuorovaikutuksessa toisten kanssa; hän oppii toisilta ja itseltään. Toiset toimivat ikään kuin peileinä, jolloin omien kokemusten ja ajatusten ääneen

lausuminen auttaa jäsentämään, tekemään yleistyksiä ja soveltamaan uusiin tilanteisiin. (Räkköläinen & Uusitalo 2001, 105.)

Kokemuksellisen oppimisen mukaan oppimisen ensimmäisessä vaiheessa työpaikkaohjaaja kartoittaa työssäoppijoiden aikaisempia kokemuksia opittavasta alueesta. Tämän jälkeen mietitään, mitä näistä kokemuksista voidaan oppia. Tässä 2. vaiheessa työpaikkaohjaaja voi tukea työssäoppijaa havainnoimaan, mitä todella tapahtui. Pohdinnan jälkeen haetaan yleistyksiä, tiivistyksiä tai teoreettisia malleja, jotka auttavat ymmärtämään kokemuksiin liittyviä ilmiöitä. Kokemuksellisen oppimisen viimeisessä vaiheessa opiskeltua teoreettista tietoa, mallia tai yleistystä kokeillaan aktiivisesti käytännössä. Oppimissykli on jatkuva. Se soveltuu erityisen hyvin työssäoppimiseen, koska siinä oppimisen tuki on mahdollista organisoida jatkuvaksi. (Kupias 2002, 19.)

Yhteisö, yhteisöllisyys on työssäoppimiseen ja sen ohjaukseen liittyvä keskeinen ilmiö. Ohjaus ei tapahdu tyhjiössä, vaan jokaisella osapuolella - opettajalla, opiskelijalla ja työpaikkaohjaajalla - on yhteisö taustalla (kuvio 2). Opiskelijalla on oma viiteryhmänsä, mm. opiskelutoverit, opettajalla taustalla on oppilaitosyhteisö kollegoineen ja työpaikkaohjaajalla työpaikan työyhteisö ja oma ammattikuntansa. Nämä kaikki taustayhteisöt ovat näkymättöminä läsnä ohjaustilanteessa ja ilmenevät muun muassa erilaisten intressien esille tulemisena ohjaustilanteessa. Taustalla on myös jokaisen omat kokemukset opiskelusta, ohjauksesta, työstä ja elämästä yleensä. (Räkköläinen & Uusitalo 2001, 106.)

Kuvio 2. Toimijat työssäoppimisessä (Räkköläinen & Uusitalo 2001, 106)

2.3 Työpaikkaohjaajat

Opiskelijoiden työssäoppimista koordinoi työpaikalla työnantajan nimeämä henkilö. Hän on usein kokenut ammattilainen, joka toimii yhteistyössä ohjaavan opettajan kanssa. Työpaikkaohjaaja tutustuttaa opiskelijan työhön ja työyhteisöön sekä neuvoo,

ohjaa ja valvoo työtehtävien suorittamista. Työpaikkaohjaajan vastuulla on myös huolehtia työturvallisuudesta.

Työpaikkaohjaaja on haastavan tehtävän edessä ohjatessaan työssäoppijaa. Ohjatessa on kyettävä ottamaan huomioon opiskelijoiden erilaiset valmiustasot suoriutua työssäoppimistehtävistä. Oppijat ovat keskenään hyvin erilaisia, osa innostuu helposti ja tarttuu ripeästi asioihin, osa voi olla hyvinkin arkoja. Opiskelija ei ole alan ammattilainen ja näin hänen tulee saada ammattinsa osaavan henkilön tukea ja ohjausta työtehtävissään.

Perusteellinen tutustuminen opiskelijaan ja hänen taustoihinsa edesauttaa hyvin sujuvaa työssäoppimista. Työtehtäviä voi tavoitteiden sallituissa rajoissa suunnata jonkin opiskelijan taipumusten ja mielenkiinnon mukaan. Tehtävien vaikeusastetta ja etenemisnopeutta tulee säädellä alusta lähtien.

Opiskelija on usein hiukan hämmentynyt ja jännittynyt uudesta oppimistilanteestaan. Pelko ja jännitys ovat oppimisesteitä, jos ne jatkuvat pitkään. Opiskelijaan tutustuminen auttaa purkamaan turhia pelko- ja jännitystilanteita. Erityisesti hiljaisten ja arkojen tai muuten erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden kohtaamiseen kannattaa käyttää aikaa. Ohjaajan on kerrottava ja näytettävä opiskelijalle työtehtävien ohjeistukset ja seurattava ja tuettava työn suoritusta. Neuvojen ja ohjeiden ymmärtämisen varmistamiseen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota.

Alkuvaiheen jälkeen opiskelijan kiinnostuminen työn sisällöstä lisääntyy. Rutiininomaiset työsuoritukset alkavat toimia ja ohjaaja voi keskittyä opastamaan työsuorituksissa sekä motivoida opiskelijaa tekemään tuottavaa ja laadukasta työtä oikeilla ja turvallisilla työmenetelmillä.

Työtehtävien oppimisen edetessä ohjaaja avustaa ja tukee työsuoritusten entistä syvällisempää oppimista. Opiskelijan on mahdollista saavuttaa itseohjautuvuus, jolloin ohjaajan rooli on enemmän opastava ja neuvova. Tällöin ohjaaja ei anna valmiita ratkaisuja ja ohjeita, vaan opiskelijan on itse pyrittävä muodostamaan työtehtäviinsä ratkaisut, jotka ohjaaja hyväksyy.

(<http://www.edu.fi/tonet/fin/tyonantaja/ohjaus.html>.)

Hyvän työpaikkaohjaajan ominaisuuksia:

- rohkaisee, innostaa, kannustaa
- on itse esimerkillinen
- on luova, keksii erilaisia tapoja selviytyä tilanteista
- on kärsivällinen, jaksaa toistaa ja opastaa uudelleen
- pitää työstään sekä ammattilaisena että ohjaajana
- antaa aikaa opiskelijalle
- löytää opiskelijan vahvuudet
- omaa tuntosarvet siihen, mikä otollista oppimiselle
- ohjaa, seuraa, varmistaa
- on huumorintajuinen
- tulee toimeen erilaisten ihmisten kanssa.

Työpaikkaohjaajan ei tarvitse kantaa yksin ohjausvastuuta. Hän voi saada tukea oman yrityksen ja koulun henkilöstöltä. (Lehtoranta, Leivo & Haapasalo 2006, 27.)

Hyvää ohjaussuhdetta tukevat

- yhteinen käsitys työssäoppimisen tavoitteista
- jokin pysyvä rakenne, esim. yhteinen kahvihetki
- työpaikkaohjaajan saatavilla olo
- aika (kiireettömyys), jatkuvuus ja systemaattisuus
- monipuoliset työtehtävät
- työtehtävien vaikeusasteen kasvu opiskelijan taitojen karttuessa
- opiskelijan oma vastuu joistakin asioista
- motivointi, kannustus ja palkitseminen
- työpaikkaohjaajan oma esimerkki
- keskinäisten palautteiden antaminen
- luottamuksellisuus
- vastavuoroisuus
- työyhteisön tuki.

(Lehtoranta, Leivo & Haapasalo 2006, 32.)

3 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT OPISKELIJAT

3.1 Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tunnistaminen

Vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästyksen, tunne-elämän häiriön tai muun syyn vuoksi erityisiä opetus- tai oppilashuoltopalveluja tarvitsevien opiskelijoiden opetus annetaan erityisopetuksena. Opiskelijalle tulee laatia henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. (L630/1998.)

Erityisopetuksesta vastaavat opettajat, opinto-ohjaajat tai kuraattori ilmoittavat ryhmänohjaajille opiskelijavalinnan jälkeen ne erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat, joista on jo tietoa. Lähteinä ovat yhteisvalinnan, jälkihaun ja joustavan haun tiedot, mukautetut tai yksilöllistetyt tavoitteet, sekä muut oppilaitokseen yksilökohtaisesti siirretyt tiedot. (Savon ammatti- ja aikuisopiston erityisopetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma.)

Opiskelupaikan vastaanottamisen yhteydessä opiskelija täyttää taustatietolomakkeen, jonka perusteella ryhmänohjaaja haastattelee opiskelijat. Ryhmänohjaaja käy läpi opiskelijan peruskoulun päättötodistuksen havaitakseen mm. mukautetuista tai yksilöllistetyistä tavoitteista opiskellut aineet.

Opiskelijat osallistuvat alkuvaiheen opintojen aikana matemaattisten ja kielellisten perusvalmiuksien testaamiseen. Kaikille opiskelijoille tehdään luki-testi. Joillakin aloilla opintojen alkaessa kartoitetaan opintojen edellyttämiä kädentaitoja. Tarpeen mukaan opiskelija ohjataan opiskelijaterveydenhuollon kautta tarkempaan oppimiskyvyn selvityksiin.

Erityisen tuen tarve voi ilmetä myös myöhemmin opintojen aikana. Kunkin työyhteisön jäsenen tulee toimia mahdollisen tuen tarpeen kartoittamiseksi, jos:

- opiskelijalla on runsaasti poissaoloja
- käyttäytyminen muuttuu tavanomaisesta
- taitojen kehityksessä tai oppimisessä on vaikeuksia
- osallistumisen aktiivisuus heikkenee

- nuoren sosiaalisissa suhteissa tapahtuu muutoksia
- opiskelija alisuoriutuu
- opiskelija käyttäytyy hyvin torjuvasti
- on huoli nuoresta.

Ryhmänohjaaja selvittää uusien opiskelijoidensa erityisopetuksen tarpeen keskustellen erityisopettajan, opinto-ohjaajan ja/tai kuraattorin kanssa opiskelijoiden tilanteesta. Selvitys perustuu:

- peruskoulun päättötodistukseen, taustatietoihin ja ryhmänohjaajan haastatteluun
- perusvalmiuksien testaukseen
- peruskoulusta toimitettuihin tietoihin
- joustavan haun kautta siirtyneisiin tietoihin
- muihin yksilöllisiin tietoihin.

Jos opiskelija ei etene opinnoissaan poissaolojen, oppimisvaikeuksien tai muiden syiden vuoksi, ryhmänohjaaja selvittää etenemättömyyden syyn opiskelijan, erityisopettajan, opinto-ohjaajan tai kuraattorin kanssa. Jos erityisen tuen tarve on merkittävä, opiskelijalle laaditaan HOJKS eli henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Poissaolot ja suorittamattomat opintojaksot eivät riitä erityisopetuksen perusteeksi.

3.2 Ammatillisen erityisopetuksen perusteet

Lain ja asetuksen mukaan erityisopetuksen peruste on aina määriteltävä. Määrittelyn perusteena on Tilastokeskuksen luokitus (<http://www.stat.fi/til/erop/kas.html>):

Luokittelun perustana käytetään ensisijaista, erityisopetuksen tarpeeseen eniten vaikuttavaa vaikeutta tai vammaa. Lievät vammat eivät ole erityisopetuksen peruste, ne kuuluvat normaalin tukiopeuksen piiriin.

01 = hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeudet

(opiskelijat, joilla on diagnosoituja hahmottamiseen, tarkkaavaisuuteen ja keskittymiseen liittyviä vaikeuksia kuten AD/HD tai ADD)

02 = kielelliset vaikeudet

(opiskelijat, joilla on vaikeita lukemiseen, kirjoittamiseen ja puhumiseen liittyviä vaikeuksia kuten vaikea lukiongelma, dysfasia tai dyslexia)

03 = vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöt

(opiskelijat, joilla on käyttäytymiseen liittyviä ongelmia kuten sosiaalista sopeutumattomuutta)

04 = lievä kehityksen viivästyminen

(opiskelijat, joilla on laajoja oppimisvaikeuksia, mutta ei kuitenkaan kohdan 5 mukaista vaikeaa kehityksen viivästymää)

05 = vaikea kehityksen viivästyminen; keskivaikea tai vaikea kehitysvamma (opiskelijat, jotka ovat saaneet peruskoulussa opetusta toiminta-alueittain ja jotka yleensä tarvitsevat runsaasti henkilökohtaista avustusta päivittäisistä toiminnoissa)

06 = psyykkiset pitkäaikaissairaudet

(mielenterveyden ongelmat, päihdekuntoutujat)

07 = fyysiset pitkäaikaissairaudet

(kuten allergia, astma, diabetes, epilepsia, syöpä)

08 = autismiin ja Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet

09 = liikkumisen ja motoristen toimintojen vaikeus

(tuki- ja liikuntaelinvammat, cp-oireyhtymä, lyhytkasvuisuus)

10 = kuulovamma

11 = näkövamma

12 = muu syy, joka edellyttää erityisopetusta.

Erityisopetuksen peruste määritellään moniammatillisesti. Perusteen määrittelyssä tarvitaan erityisopettajan ja / tai sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opiskelijan verkoston asiantuntemusta. Opiskelijahuoltoryhmän esittämän HOJKSin vahvistaa alan koulutuspäällikkö allekirjoituksellaan ja viranhaltijapäätöksen opetuksen antamisesta erityisopetuksena tekee toimialueen rehtori. Ulkomaalaisen opiskelijan kielivaikeus tai aikuisopiskelijan tarvitsema lisätuki ei riitä pelkästään erityisopetuksen perusteeksi.

3.3 Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat Savon ammatti- ja aikuisopistossa

Varkauden liiketalouden yksikkö kuuluu Savon koulutuskuntayhtymän (perustettu 1.1.2004) ylläpitämään Savon ammatti- ja aikuisopistoon. Yksikkömme kouluttaa opiskelijoita tietojenkäsittelyn ja liiketalouden perustutkintoihin.

Varkauden liiketalouden yksikön erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat vuosina 2005–2006 koostuivat seuraavista perusteista:

Taulukko 1. Erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat 2005–2006. Tilastointipäivä 20.9.2005.

Peruste	Liiketalous ja hallinto
1	1
2	3
3	1
4	2
5	
6	2
7	3
8	1
9	
10	
11	
12	4
Yhteensä	17

Kuten taulukosta 1 ilmenee, Varkauden liiketalouden yksikössä erityistä tukea tarvitsevilla opiskelijoilla on ollut hahmottamisen, tarkkaavaisuuden ja keskittymisen vaikeuksia, kielellisiä vaikeuksia, vuorovaikutuksen ja käyttäytymisen häiriöitä, lievää kehityksen viivästymää, psyykkisiä pitkäaikaissairauksia, fyysisiä pitkäaikaissairauksia, autismiin tai Asbergerin oireyhtymään liittyviä oppimisvaikeuksia tai jokin muu syy, joka edellyttää erityisopetusta.

4 ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVIEN OPISKELIJOIDEN HUOMIOIMINEN TYÖSSÄOPPIMISESSA

4.1 Tarkkaavaisuushäiriöt

MBD-/ADHD -oireistoon kuuluvia ominaisuuksia ovat mm. tarkkaavuuden vaikeus, yli- tai alivilkkaus, keskittymiskyvyttömyys, impulsiivisuus, aloitekyvyttömyys, oppimisvaikeudet, lukivaikeudet, hahmotushäiriö, motoriikan vaikeudet, sosiaalisen kanssakäymisen vaikeuksia, ajankäytön vaikeuksia, organisointikyvyttömyyttä. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 88.)

Työssäoppijan ohjauksessa on huomioitava seuraavia seikkoja:

Jos opiskelijalla on motorista kömpelyyttä, tulee ottaa huomioon:

- kykeneekö opiskelija toimimaan yksin erilaisten koneitten kanssa ilman vaaratilanteita,
- mahdollinen kömpelyys myös muissa työtehtävissä niin, että opiskelijalle osoitetaan työtehtäviä, joita hän voi yksin suorittaa,
- motoriseen kömpelyyteen liittyvä hitaus; olisi hyvä välttää kovin nopeatempoisia työtehtäviä, jossa on selvittävä tietyssä ajassa tietystä työstä. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 89.)

Jos opiskelijalla esiintyy tarkkaavuuden vaikeutta, ylivilkkautta, keskittymiskyvyttömyyttä sekä impulsiivisuutta on huomioitava, että

- työskentely-ympäristön tulee olla mahdollisimman rauhallinen niin, etteivät ulkopuoliset ärsykkeet (turha musiikki, muu taustamelu, ohikulkevat muut työntekijät jne.) haittaa opiskelijan keskittymistä työtehtäviinsä,
- opiskelijalle kannattaa antaa yksi työtehtävä kerrallaan,
- työtehtävä tulee selittää opiskelijalle hyvin seikkaperäisesti ja tarkasti. Kannattaa varmistaa aina, että opiskelija on todella ymmärtänyt tehtävän (hän saattaa sanoa, että on ymmärtänyt, vaikka ei olisikaan). Parhaiten sen varmistaa niin, että opiskelija näyttää miten se tehdään. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 89.)

Jos opiskelijalla esiintyy oppimis- ja lukivaikeuksia sekä hahmotushäiriöitä, tulee ottaa huomioon:

- kannattaa välttää työtehtäviä, joissa tarvitaan nopeaa lukutaitoa (esim. aakkostamista) tai tehtäviä, joissa luetun ymmärtäminen liittyy tehtävän suorittamiseen,
- että käden ja silmän yhteistyö voi olla vaikeata. Tulee varata aikaa sen tyyppisten työtehtävien oppimiseen ja omaksumiseen. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 89.)

Jos opiskelijalla esiintyy ajankäytön vaikeuksia ja organisointikyvyttömyyttä, (opiskelija saattaa esim. myöhästellä), kannattaa huomioida seuraavaa:

- ottaa myöhästely esille välittömästi ja keskustella opiskelijan kanssa, miten hän ehtii ajoissa töihin,
- työpisteen perusasiat kuntoon eli tarpeeksi tilaa ja selkeät omat paikat erilaisille työvälineille, esim. työkalut, mapit jne. Tällöin opiskelijan on helpompi pitää järjestystä yllä. (Lehtovaara, Leivo ja Haapasalo 2006, 90.)

4.2 Mielenterveys

Mielenterveys ja mielenterveyshäiriöt ovat monitahoinen asia, jota on vaikea määrittellä yleispätevästi. Mielenterveys on kuitenkin olennainen osa ihmisen psyykkistä, fyysistä ja sosiaalista kokonaisuutta. Perinteisesti mielenterveys määritellään kyvyksi rakastaa ja tehdä työtä. Mielenterveyteen liittyy kyky kehittyä henkisesti ja emotionaalisesti, kyky solmia ja ylläpitää ihmissuhteita sekä kyky tuntea empatiaa. Mielenterveys ei ole pysyvä olotila, se voi vaihdella elämäntilanteen mukaan. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 86.)

Mielenterveyden häiriöistä puhutaan silloin, kun oireet rajoittavat toiminta- ja työkykyä tai osallistumis- ja selviytymismahdollisuuksia. Pahimmassa tapauksessa mielenterveyden häiriöt voivat vammauttaa henkilön lähes kokonaan ja sulkea yhteiskunnan toimintojen ja sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle. Mielenterveyshäiriöitä ovat mm. ahdistuneisuushäiriöt, syömishäiriöt, psykoosit ja mielialahäiriöt. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 86.)

Työssäoppijan ohjauksessa tulisi huomioida seuraavat asiat:

- joustavuus jaksamisen ja työajan suhteen,
- kannustava ja palautetta antava työilmapiiri,
- arvostava kuuntelu ja tuki,
- ympäristön järjestäminen rauhalliseksi,
- yhdyshenkilö/vastuuhenkilö, jonka puoleen voi kääntyä,
- toimenpiteitä, joilla työssäoppija kokee olevansa tasavertainen muiden työntekijöiden kanssa: työssäoppijan ottaminen mukaan keskusteluihin ja kokouksiin,
- työpaikkaohjaajan tulisi tietää mahdollisimman paljon sairaudesta, sairautta ei tulisi kuitenkaan ylikorostaa, eikä mennä liikaa mukaan,
- keskusteltava helposti stressiä aiheuttavista asioista,
- vaivojen kartoitus: mitä on huomioitava työpaikalla.

(Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 86.)

4.3 Kielelliset vaikeudet

Lukivaikeus ilmenee eri tavoin ja yksilöllisesti. Lukivaikeuden aste vaihtelee. Lapsi voi kehittyä ikätasoisesti tai sitä paremmin, mutta lukeminen ja kirjoittaminen ovat työläitä oppia. Tutkimusten mukaan jopa 15 – 20 %:lla ikäluokasta on jonkinasteinen lukivaikeus.

Lukemisessa esiintyy tyypillisesti seuraavia vaikeuksia: kirjainten tunnistaminen ja oppiminen on hidasta, kirjaimet hyppivät ja näyttävät toisiinsa liimautuneilta, kirjaimia, tavuja ja sanan loppuja jää pois, tavujen ja sanojen muistaminen on vaikeaa. Rivin seuraaminen ja uuden rivin löytäminen on hankalaa. Lukeminen on hidasta ja väsyttävää, ääneen lukeminen tulee vastenmieliseksi.

Kirjoittamisessa esiintyviä vaikeuksia: äänne-kirjaimen oppimisen hitaus, lyhyen ja pitkän vokaalin erottaminen on vaikeaa, kirjaimia ja tavuja jää pois, tavuttamisen oppiminen vaikeaa, kirjaimet ja numerot vaihtavat paikkaa, kirjaimet ja numerot muuttuvat peilikuviksi. Pienen ja ison alkukirjaimen muistaminen on työlästä, kirjoittaminen on hidasta. Johdonmukaisen lauseen rakentaminen on vaikeata.

(<http://www.vep-palvelu.fi>)

4.4 Allergia ja astma

Allergiassa elimistön immuunijärjestelmä toimii liian voimakkaasti ja epätarkoituksemukaisesti. Elimistö puolustautuu normaalisti vieraita aineita vastaan, mutta allergiassa myös harmittomia aineita vastaan kuten siitepölyä tai ruoka-aineita. Arvion mukaan joka toinen ihminen kärsii jossain elämänsä vaiheessa allergian aiheuttamista oireista. Oireet ilmenevät yleensä hengitysteissä, silmissä, iholla ja ruuansulatuskanavassa. Tavallisimpia allergisia sairauksia ovat atooppiset allergiat, heinänuha, astma, silmän reaktiot, atooppinen ihottuma (maitorupi, taiveihottuma), nokkosihottuma sekä kosketusihottumat (mm. nikkeli-allergia). (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 77.)

Astmassa tulehtuneet keuhkoputket ahtautuvat ja supistelevat erilaisten ärsykkeiden vaikutuksesta. Hengitys vaikeutuu ja keuhkoputkien limakalvo on herkkä pölylle, kylmälle ilmalle, rasitukselle, tupakansavulle ja voimakkaille tuoksuille. Tyypillisiä astmaoireita ovat yskä, hengenahdistus, hengityksen vinkuminen ja limannousu. Astmassa keuhkoputket ovat enemmän supistuneita varhain aamulla. Astma on vaihteleva sairaus, jossa vaikeusaste muuttuu hoidon onnistumisen ja ärsykkeiden vaikutuksesta. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 77.)

Työssäoppijan ohjauksessa huomioitavaa:

- Allergian ja astman vaikeusaste ja miten hyvin pysyy kurissa lääkityksellä.
- Opiskelijaa pitää kannustaa selvittämään, miten allergiat ja astma reagoivat kyseisessä työssä.
- Ei kosketuksiin sellaisten aineiden kanssa, jotka aiheuttavat allergiaa tai astmaa.
- Työympäristön pitää olla mahdollisimman vapaa pölyistä ja siitepölyistä.
- Miten opiskelija itse kokee asian: mihin vaikuttaa, mitä tulisi huomioida jne.?
- Mitä asioita olisi hyvä tiedottaa muille työyhteisön jäsenille?

Työtehtäviin ja työympäristöön liittyen:

- Onko allergiaa tai astmaa pahentavia ärsykejä, kuten voimakkaat tuoksut, pöly, voimakas rasitus, työssä käytettävät aineet ja tarvikkeet, kylmä ilma yms.?
- Miten näitä ärsykejä voidaan välttää tai minimoida? (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 78.)

4.5 Aspergerin oireyhtymä

Aspergerin oireyhtymällä (AS) tarkoitetaan erästä autismin muotoa, joka johtuu keskushermoston neurobiologisesta kehityshäiriöstä. Sitä esiintyy useimmin normaaliälyisillä tai hieman älykkäimmillä henkilöillä. Esiintyvyys on 4 / 1000 ja se on pojilla ainakin neljä kertaa yleisempi kuin tytöillä. Oireita / piirteitä ovat poikkeava sosiaalinen vuorovaikutus, epätavalliset kiinnostuksenkohteet, pikkutarkka ja muodollinen puhe, sekä riippuvuus rutiineista ja rituaaleista. Usein AS nuoria kutsutaankin ”pikkuvanhoiksi” tai ”pikku professoreiksi”.

(<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

AS-nuoren käytös on usein sosiaalisesti tai emotionaalisesti sopimatonta. Hän hakee usein huomiota keinoilla, jotka eivät ole sosiaalisesti hyväksytyjä (kiusaaminen, töniminen, ilkeät kommentit). AS- nuori joutuu kehittymättömien sosiaalisten taitojensa vuoksi itse usein koulussa kiusatuksi. Usein hänellä ei ole (samanikäisiä) ystäviä, joka ei kuitenkaan vaivaa häntä itseään.

(<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

Rutiinit saattavat hallita AS- nuoren elämää kovastikin. Usein ne hankaloittavat koko perheen ja ympäristön elämää. Esimerkiksi ruokailun on sujuttava tietyn kaavan mukaan ja pienetkin poikkeamiset tästä saattavat saada aikaan hillittömän raivonpuuskan tai sitten ruokailu ei suju ollenkaan. Asiat täytyy myös usein suunnitella tarkasti eikä niitä tehdä hetken mielijohteesta.

(<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

AS- nuorelle on tyypillistä uppoutua häntä kiinnostavaan asiaan täydellisesti ja vain yhteen kerrallaan. Harrastuksen aihe voi olla mikä tahansa, mutta se opiskellaan läpikotaisin ja siitä otetaan kaikki irti. Se saattaa olla keräilyä, tiedon keräämistä jne. Myös kohde saattaa vaihtua, mutta sama kiihkeä intensiivisyys säilyy. Harraste saattaa viedä lähes kaiken hänen vapaa-aikansa ja häiritä normaalielämääkin.

(<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

Nuoren puhe saattaa olla alkuun viivästynyttä, mutta myöhemmin kieliopillisesti oikeaa, muodollista ja pikkuvanhan oloista. Ääntäminen ja puheen melodia saattavat

olla erikoisia, usein hän puhuu liian kovaa tai hiljaa. Puheet hän ottaa usein konkreettisesti ja kirjaimellisesti, vertauskuvalliset puheet hän ymmärtää usein väärin. (<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

Lähes kaikilla AS- nuorilla on aistiyliherkkyksiä, tavallisimpina niistä ääni- tai valoyliherkkyys. Muille tavallisen kuuloinen ääni, esimerkiksi pölyimurin hurina saattaa olla AS- nuorelle sietämätön ääni. Yliherkkyudet saattavat liittyä mihin aistiin tahansa. (<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

AS-nuoren motoriikka on usein kömpelöä tai omalaatuista, käsien toiminta voi olla huonosti koordinoitua ja esim. kirjoittaminen saattaa tuottaa vaikeuksia. Joidenkin asioiden oppiminen voi viedä kohtuuttomasti aikaa ja hän tarvitsee runsaasti apua ja tukea. Toisaalta kiinnostavat asiat hän oppii usein hyvin nopeasti. Monimutkaisia suoritteita hän saattaa vältellä, eikä ole niistä kiinnostunut. (<http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>)

Hyvä kohtaaminen auttaa onnistumaan arkielämässä ja helpottaa kanssakäymistä:

- aluksi kannattaa selvittää, miten AS-henkilö kommunikoi. AS-henkilö itse, omaiset tai muut AS-henkilön tuntevat ovat parhaita asiantuntijoita,
- kommunikoi selkeästi, käytä konkreettista kieltä, kuvia ja kirjoitettuja ohjeita sekä noudata kommunikoinnissa selkeää vuorottelua,
- ole rauhallinen, ystävällinen ja määrätietoinen,
- poista ylimääräiset ärsykkeet (melu, valo, hajut, liika lämpö) sekä vältä turhaa puhetta, hiljaisuus voi tarkoittaa hidasta prosessointia,
- älä tulkitse – kyseessä ei ehkä ole uhma, itsekkyyys tai paha tahto,
- ole suora ja selkeä ja varmista, että asiasi on ymmärretty,
- ota huomioon myös fyysinen etäisyys. (<http://www.autismiliitto.fi>)

4.6 Miten työpaikkaohjaaja voi huomioida erityistä tukea tarvitsevia opiskelijoita?

Työpaikkaohjaajan tulee olla riittävässä määrin tietoinen opiskelijan vaikeuksista, jotta hän voi huomioida eri tavoin oppivia opiskelijoita. Työpaikkaohjaaja voi itse tiedustella opiskelijalta, onko jotain, mitä hänen olisi hyvä tietää ja ottaa huomioon

työssäoppimisjaksolla.

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/vaikeuksien_huomiointi.html

Parasta olisi, jos työpaikkaohjaaja voisi puhua asiasta opiskelijan ja opettajan kanssa yhteisessä neuvottelussa. Opettaja ei voi kertoa ohjaajalle suoraan opiskelijan oppimisvaikeuksista, koska ne kuuluvat opettajan salassapitovelvollisuuden piiriin. Opettajan on saatava tähän opiskelijalta lupa, mieluiten kirjallinen.

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/vaikeuksien_huomiointi.html

Vaikeudet oppimisessa voivat aiheuttaa opiskelijassa monenlaista epävarmuutta ja ongelmia itsetunnossa. On havaittu, että oppimisvaikeuksia omaavalla opiskelijalla on usein heikko itsetunto. Opiskelijalla voi olla takanaan runsaasti epäonnistumisen kokemuksia ja huonommuuden tunteita. Hän on saattanut joutua naurun ja pilkanteon kohteeksi virheitä tehdessään. Niinpä monet oppimistilanteet ovat stressitilanteita erilaiselle oppijalle. Hän alkaa pelätä tilanteita, joissa on aiemmin epäonnistunut. Jos stressiä kasaantuu paljon, oppimiskyky heikkenee ja opiskelija voi lamaanua ja lukiutua täysin jossain tilanteessa.

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/vaikeuksien_huomiointi.html

Stressitilanteessa on tärkeätä se, miten ympäristö suhtautuu tilanteeseen. Missä määrin työpaikkaohjaaja voi tukea ja kannustaa työssäoppijaa? Miten tulkitaan opiskelijan tekemiä virheitä? Tulkitaanko ne mahdollisuudeksi oppia vai osoitukseksi kyvyttömyydestä oppia? Ympäristö voi tukea ja auttaa nuorta saavuttamaan tavoitteitaan ja löytämään omia vahvuuksiaan.

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/vaikeuksien_huomiointi.html

Toisaalta oppimisvaikeuksista kärsivillä on myös omat vahvuutensa. He saattavat olla taitavia käytännön aloilla, taiteellisesti lahjakkaita tai erityisen ahkeria ja tunnollisia. Monet ovat kehittäneet päättely- ja kuvittelukykyään tai muistiaan korvatakseen sillä lukemista. Erilaisen oppijan itsetunnolle on tärkeätä, että huomioidaan hänen vahvuutensa ja arvostetaan niitä.

http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/vaikeuksien_huomiointi.html

Oppimisvaikeudet voidaan nähdä myös erilaisena tapana oppia. Se voi tarkoittaa esimerkiksi normaalia hitaampaa tapaa ottaa vastaan ja käsitellä tietoa. Jos opiskelijalla ilmenee esimerkiksi vaikeuksia ja hitautta kuulo- tai näköhahmottamisen alueella, voidaan kokeilla tuntoaistiin perustuvaa tekemällä oppimista. Se on usein sopiva ja luontainen oppimistapa oppimisvaikeuksia omaavalle.

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/vaikeuksien_huomiointi.html)

Vinkkejä opettajalle ja työpaikkaohjaajalle

Opiskelija ei itse aina tunnista tai halua myöntää sitä, missä kaikissa asioissa omat vaikeudet ilmenevät. Tästä syystä opiskelijan tavoitteet voivat joskus olla epärealistisia. Ne voivat olla joko liian korkeita tai liian alhaisia. "Epäonnistuja" luovuttaa jo etukäteen. Hän kokee, ettei voi saavuttaa tavoitteitaan, ei siis kannata yrittääkään.

Jos taas opiskelija havittelee itselleen täysin epärealistisia tavoitteita, voit selkeästi sanoa, että "tässä työssä vaaditaan sitä ja sitä, ja että sinulla tulee olemaan kova työ niiden taitojen oppimisessa". Ketään ei silti saa lannistaa eikä voi sanoa, että "sinä et ikänä tule selviytymään tästä". Tulisi pyrkiä löytämään opiskelijan kyvyille sopivia vaihtoehtoja. Oikean suuntaisilla tehtävävalinnoilla opiskelija oppii itsekin tunnistamaan omia rajojaan.

Kannusta opiskelijaa työskentelemään sitkeästi omien vaikeuksiensa voittamiseksi. Vaikeuksistaan huolimatta elämässä menestyneet kertovat, että heidän menestymisensä salaisuus on sitkeä ja kova työnteko.

Oppimista ja taitojen harjaantumista tapahtuu niissäkin asioissa, jotka tuntuvat vaikeilta. Kun motivaatio ja halu on kova ja ulkopuolelta saa tukea, löytyy myös voimia ja sitkeyttä vaikeuksien voittamiseen.

Anna erilaiselle oppijalle riittävästi aikaa ohjeiden yms. lukemiseen, asioiden suulliseen ja kirjalliseen ilmaisuun, laskutehtäviin, asioiden hahmottamiseen ja pohtimiseen. Asioihin voi palata myöhemmin tai toisena päivänä uudestaan.

Oppimisvaikeuksista kärsiville on usein ominaista se, ettei heidän lukemisensa, kirjoittamisensa tai hahmottamisensa taidot ole harjaantuneet automaattisiksi. Näin ollen

niihin tulee erikseen keskittyä, jolloin ei voi tehdä monta asiaa yhtä aikaa. Esimerkiksi muistiinpanojen tekemiseen tulee varata oma erillinen aikansa.

Ohjaajana saatat huomata, mitkä asiat opiskelijalta sujuvat hyvin ja missä hänellä on vaikeuksia. Voitte myös yhdessä miettiä tai kokeilla, miten hän voisi hyödyntää vahvuuksiaan myös vaikeiden asioiden oppimisessa tai millaisilla muilla apukeinoilla jokin vaikeus voitetaan.

Jos esimerkiksi ohjekirjan lukeminen vie liikaa aikaa, kannattaa miettiä, millä muulla tavoin ongelman voi ratkaista. Voiko olennaisen tiedon saada vaikkapa toisilta kysellessä. Esimerkiksi asiakastyössä lomakkeiden täyttämistä voi joskus tehdä osittain etukäteen, paremmalla ajalla, ja joskus pyytää asiakasta itse täyttämään omalta osaltaan.

Harjaantunut ja taitava työntekijä voi tunnistaa näppituntumalla, korvakuulolta tai silmämääräisesti työtehtävien tärkeitä ydinkohtia: milloin on oikea aika aloittaa tai tehdä tai lopettaa jokin työvaihe. Esimerkiksi on tärkeää huomata, milloin taikina tai kermavaahto on sopivan kuohkeaa.

Jos opiskelijalla on erilaisia hahmottamisen vaikeuksia, tärkeiden työvaiheiden huomaaminen ja itse oivaltaminen voi olla vaikeaa. Selkeät ohjeet auttavat työtaidon kriittisten kohtien tunnistamisessa ja siinä, miten milloinkin toimitaan. Tunnistamisessa olisi hyvä käyttää itselle tärkeitä ja vahvoja aistikanavia.

Oppimisen kannalta on tärkeää, että asiaa työstetään monella tavalla: käytetään esimerkiksi eri aisteja ja erilaisia työskentelytapoja. Tämä on tärkeää myös siitä syystä, että ihmiset ovat erilaisia sen suhteen, mitkä seikat ovat tärkeitä oppimistilanteessa. Uutta ja vaativaa asiaa opeteltaessa tulisi asia opetella ensiksi itselle luontaisella ja parhaalla oppimistavalla. Myöhemmin asiaa voi kerrata ja työstää myös muita menetelmiä käyttäen.

Kun opiskelija tekee tehtävää, ohjaaja tarkkailee, antaa lisäohjeita, neuvoja, tukea ja palautetta. Joskus tukena voivat toimia myös erilaiset työvälineet ja apuvälineet. Tuen määrää vähennetään asteittain opiskelijan taitojen kehittymisen myötä.

Mallioppimisella tarkoitetaan oppimista jäljittelyn tai mallin ottamisen kautta. Mallittamisessa voidaan hyödyntää kaikkia aistikanavia. Ohjaaja näyttää ja selostaa tehtävän ja opiskelija seuraa ja pyrkii tekemään mallin mukaisesti itse kokeilemalla. Opiskelijaa voi myös muistuttaa, että omastakin taitavasta toiminnasta voi ottaa mallia johonkin toiseen tilanteeseen: voi muistella, miten toimi, mitä ajatteli, miten keskittyi, miten käytti eri aisteja, käsiä yms. silloin, kun onnistui hyvin jossain tehtävässä.

Mielikuvaharjoittelua voidaan käyttää myös taidon harjoitteluun, kuten mäkihyppääjät ja muut urheilijat tekevät. Olennaista on, että mielessä harjoitellaan oikean suuntaista suoritusta eikä vahvisteta virheellistä mallia. Taitavaa suoritusta kannattaa harjoitella mielessä mahdollisimman käytännön läheisesti ja elävien mielikuvien kanssa, siis pyrkiä aistimaan, miltä oikea toiminta näyttää, miltä kuulostaa, miltä tuntuu.

Eri aistien merkitys (näkö, kuulo, tunto, maku, haju) tulee esille siinä, että yksi oppii parhaiten näkemällä, toinen kuulemalla ja kolmas tekemällä.

Visuaalisten oppijoiden on hyvä saada asiasta yleiskuva näkemällä. Usein he haluavat nähdä kuvan tai kaavion asiakokonaisuudesta sekä esim. lukea kirjallisen ohjeen asiasta. He hahmottavat myös nopeasti ja luontevasti suuria kokonaisuuksia ja monia asioita yhdellä kertaa. Tällaiset opiskelijat oppivat uusia työtehtäviä mielellään mallioppimisen kautta, katsomalla, miten toinen tekee työn.

Auditiivisille eli kuulemisen kautta oppiville on tärkeitä ohjaajan selostus asiasta ja melko yksityiskohtaiset ohjeet. He etenevät tehtävissä mielellään loogisessa järjestyksessä ja sääntöjä noudattaen. Taustamelu voi häiritä, koska heidän tulisi "kuulla" oleelliset asiat ohjaajalta tai kuunnella omaa sisäistä puhettaan. Heille on erityisen tärkeää saada pohdiskella asioita mielessään sekä ohjaajan kanssa. Puhuminen on hyvä tapa kiinnittää opiskelijan huomio haluttuihin asioihin.

Kinesteettiset (liikkeen ja tuntoaistin kautta oppivat) henkilöt oppivat kokemuksen, kokeilujen sekä "näppituntuman" ja "kädestä pitäen" näyttämisen kautta. Kehon liikkeet ja tuntemukset auttavat joitakin keskittymisessä, minkä vuoksi heidän on vaikeaa istua hiljaa paikallaan. Jotkut käyttävät mielellään käsiään ja sormiaan keskittyessään

oppimiseen. He kirjoittavat, piirtävät, raapustelevat tai hypistelevät esineitä käsillään. Jossain tilanteessa, ollessaan syventyneenä omaan kokeiluunsa ja tekemiseensä, heidän voi olla vaikeata kuulla tai nähdä mitään muuta.

Ammatin oppimisessa myös maku- ja hajuaisti ovat joillekin opiskelijoille tärkeitä. Näiden aistien herkkyyks voi olla joissakin ammateissa olennainen ammattitaitotekijä. Eräs keittiön emäntä kertoi, että pystyy tunnistamaan hajun perusteella ruuan sisältämät ravintoaineet ja mausteet.

Ohjaaja voi tunnistaa opiskelijan vahvat aistikanavat, esimerkiksi siitä millaisia ilmaisuja opiskelija käyttää:

- puhuuko opiskelija siitä, miltä jokin asia "näyttää", "kuulostaa" tai "tuntuu"
- millaisia havaintoja opiskelija tekee ympäristöstä: esim. "näyttää siistiltä", "kuulostaa ihan tylsältä" vai "tuntuuko makeelta"
- miten opiskelija haluaa opastettavan: toteaako hän: "selitä vielä" vai "näytä uudestaan" vai "anna, kun mä kokeilen"
- että näköaistia hyväksi käyttävä havaitsee yhdellä silmäyksellä monia asioita, "yksi kuva kertoo enemmän kuin tuhat sanaa"
- että kuuloaistia hyväksi käyttävä keskustele, kyselee, kiinnittää huomiota ääniin ja tekee asiat mielellään "oikeassa" järjestyksessä
- että tuntoaistia hyväkseen käyttävä ryhtyy heti hypistelemään tavaroita ja materiaaleja sekä kokeilemaan käytännössä

Opiskelijat voivat erota esimerkiksi sen suhteen, tarvitsevatko he ensin kokonais kuvan opittavasta asiasta vai onko heidän helpompi lähteä työn yksityiskohdista. Jotkut innostuvat helposti ja ovat impulsiivisia, toiset taas ovat enemmän harkitsevia ja asioita perusteellisesti pohtivia. On hyvä myös huomata, haluaako opiskelija työskennellä itsenäisesti vai ohjauksen alaisena, yksin, pareittain vai ryhmässä.

Asian liittäminen oikeaan yhteyteen ja viitekehukseen tai vanhoihin kokemuksiin auttaa uuden oppimisessa. Autat opiskelijaa aktivoimaan tehtävän kannalta mielekkäät asiayhteydet, kun keskustelet, kyselet ja palautat mieleen aiempia kokemuksia

opittavasta tai siihen läheisesti liittyvistä asioista. Voit myös kertoa, miten olet itse oppinut muistamaan vaikeita asioita.

Asioiden ulkoa oppiminen saattaa olla työlästä opiskelijalle, jolla on oppimisvaikeuksia. Tällöin erilaiset muistikikat voivat helpottaa.

Kielellisten ja lukivaikeuksien yhteydessä on hyvä ottaa huomioon,

- milloin tarvitaan virheetöntä tekstiä, jolloin voi käyttää esim. oikolukuohjelmia, milloin taas oikeinkirjoitusvirheet eivät haittaa sujuuko näyttäminen tai piirtäminen paremmin kuin asian ilmaisu sanallisesti selittämällä
- sujuuko työ, vaikka opiskelijan käsitys asiasta olisikin kokonaisvaltainen, tuntuun ja intuition perustuva, eivätkä tarkat säännöt tulisi mieleen.

Jos työmuisti on kapea,

- laajat asiakokonaisuudet kannattaa pilkkoa osiin ja harjoitella niitä osa kerrallaan uutta asiaa kannattaa ottaa vasta, kun edellinen on opittu
- suullisia ohjeita on hyvä antaa riittävän vähän kerrallaan
- numerosarjojen rytmittäminen sopiviin osiin auttaa muistamaan
- muististrategioiden käyttöä kannattaa harjoitella esim. ammattitermien yhteydessä.

Ammattisanastoa voi harjoitella hauskoilla tavoilla:

- mieti ensin, missä ja miksi tarvitset sanaa
- tunnistele, miltä sana näyttää tai kuulostaa tai tuntuu
- "valokuvaa" sana (miltä sana näyttää? entä takaperin?)
- yhdistä opittava sana samalla tavalla alkaviin tuttuihin sanoihin
- kuuntele, kuinka joku toinen sanoo sanan ääneen (miltä kuulostaa?)
- sano itse sana ääneen useita kertoja (erilaisilla äänensävyillä, hitaasti venyttäen, nuotilla, nopeasti).
- kirjoita sana useita kertoja
- liitä sanaan jokin hauska tai muuten mieleenpainuva esim. omaan elämään läheisesti liittyvä asia, kuva, piirros, tapahtuma, kehon liike tai kosketus yms.
- laajempien kokonaisuuksien muistamisessa käytä apuna keksittyjä tarinoita, sarjakuvia, mielikuvia siitä, miten asiat liittyvät toisiinsa.

Motoristen taitojen harjoittelussa on hyvä ottaa huomioon

- oikea etenemisjärjestys
- oma, aktiivinen harjoittelu
- palaute suorituksesta
- virheellisten mallien opettelu välttäminen
- opiskelutapa (milloin yritys ja erehdys, milloin ohjattu malli hyödyllisiä)
- toiminnan toistaminen ja ajoittaminen, tauot tärkeitä
- vaihtelevuus harjoituksessa
- mielikuvaharjoittelun hyödyllisyys.

Luonnollinen oppimistapa edistää oppimista, esimerkiksi

- viittaukset onnistuneisiin toimintamalleihin (muistuta mieleen onnistuneet tapaukset)
- oikeat työskentelyasennot työhön tarvittavan valmiustilan virittämiseen
- vertauskuvat puheessa ("sujuu kuin tanssi", ...)

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/miten_tukea.html)

4.7 Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimisen arviointi

Työssäoppimisen arviointi on ennen kaikkea prosessin arviointia ja osa ohjausta. Prosessiarviointi tehdään yleensä arviointikeskustelun yhteydessä kolmikannassa; tilanteessa, jossa mukana ovat opiskelija, työpaikkaohjaaja ja opettaja. Työpaikkaohjaajalla on keskeinen rooli arvioinnissa. Arviointitilanteessa myös opiskelijalla itsellään on tärkeä rooli. Itsearviointitaidon kehittymistä vahvistetaan, kun palautteen ja arvioinnin avulla autetaan opiskelijaa seuraamaan oppimisensa kehitystä ja rohkeistaan häntä kertomaan mielipiteitään. (Kero, Leskinen, Mielonen, Piha & Vehkolahti 2004, 31.)

Arviointimenetelmiä valittaessa kannattaa pohtia, miten ne parhaiten tukevat opiskelijan oppimista sekä kuvaavat tai mittaavat asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja

osaamista. On mietittävä, millainen menetelmä kussakin tilanteessa parhaiten osoittaa juuri kyseisen opiskelijan oppimista ja osaamista.

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/arviointi/miten_arvioidaan.html)

Opiskelijat oppivat ja ilmaisevat oppimansa eri tavoin, siksi heillä täytyy olla mahdollisuus näyttää osaamisensa juuri heille ominaisella tavalla. Joku opiskelija haluaa osoittaa oppimansa tekemällä, toinen selittää mieluiten tekemäänsä, joku kuvaa oppimansa kirjoittamalla. Jos opiskelijalla on toiminnallisia ongelmia (esimerkiksi kuulo- tai näköongelma) tai oppimisvaikeuksia (esimerkiksi lukiongelma), on käytettävä kullekin opiskelijalle parhaiten soveltuvaa arviointimenetelmää.

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/arviointi/miten_arvioidaan.html)

Työssäoppimisjakson aikana tehtäville oppimistehtäville, selvityksille, raporteille jne. sovitaan ennalta arviointikriteerit. Opettaja neuvotelee näistä asioista työpaikkaohjaajan kanssa. Samalla sovitaan, miten tehtävät vaikuttavat työssäoppimisjakson arviointiin. Samalla tapaa ammattiosaamisen näyttöjen kohdalla sovitaan, mikä on näyttössä tehtävä työ ja mitkä ovat arvioinnin kohteet ja kriteerit.

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/arviointi/miten_arvioidaan.html)

Työkaluja ohjaavaan arviointiin:

Keskustelu. Keskustelun puitteissa käydään läpi työssäoppimiselle asetettuja tavoitteita ja niiden toteutumista, tehdään johtopäätöksiä sekä arviointia. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 73.)

Haastattelu. Opiskelija voi toimia haastattelijana tai haastateltavana. Opettaja voi antaa opiskelijalle oppimistehtävän, jossa opiskelija haastattelee työpaikan työntekijöitä. Haastattelun avulla opiskelija pyrkii esimerkiksi syventämään tietojaan tietyistä työvaiheista tai työkokonaisuuksista. Opiskelijaa voidaan myös haastatella esim. työhön perehdytyksen onnistumisesta. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 73.)

Havainnointi. Opiskelijan osaamisesta kerätään tietoa työntekoa seuraamalla ja havainnoimalla ennalta sovittuja arvioinnin kohteita.

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/arviointi/miten_arvioidaan.html)

Muilta saatu palaute. Muut työntekijät ja asiakkaat voivat antaa arvokasta tietoa opiskelijan oppimisesta ja taidoista.

(http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/arviointi/miten_arvioidaan.html)

Lomake. Työssäoppimisen sujumisesta voidaan tehdä merkintöjä ennalta laadittuun lomakkeeseen. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 73.)

Itsearviointi. Arvioinnissa on keskeistä, että myös opiskelija arvioi itseään. Se voi tapahtua sitä varten laaditun arviointilomakkeen tai arviointikeskustelun avulla. Opiskelija vertaa silloin oppimistaan ja osaamistaan asetettuihin tavoitteisiin ja arviointikriteereihin. (http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/arviointi/miten_arvioidaan.html)

Oppimistehtävät. Tehtävän voi laatia opettaja, työpaikkaohjaaja tai opiskelija. Parhaimmillaan tehtävät voivat hyödyttää kaikkia osapuolia. Työpaikkaohjaaja voi ideoida ennakkoon, millainen oppimistehtävä hyödyttäisi opiskelijaa ja kenties samalla myös työpaikkaa. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 73.)

Oppimispäiväkirja. Päiväkirja on kirja tai vihko, johon opiskelija kerää ja kuvailee tekemiään työtehtäviä ja muita työhön liittyviä asioita. Opiskelija voi ilmaista asioita kirjoittamalla tai vaikkapa kuvin tai piirroksin; aina sen mukaan mikä hänelle on luontevaa ja mitä hän on oppinut. Yleensä opiskelija täyttää päiväkirjan päivittäin ja työpaikkaohjaaja kuittaa asiat allekirjoituksellaan viikoittain. Kannattaa sopia, miten päiväkirjaa käytetään. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 73.)

Portfolio. Portfolio on työ- tai näytesalkku, johon opiskelija kerää aineistoa. Se voi sisältää aineistoa tietyn opintokokonaisuuden toteutumisesta tai koko opiskelun ajalta. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 74.)

Työselostus, selvitys, raportti. Opiskelija voi antaa kirjallisen tai suullisen selostuksen, selvityksen tai raportin esimerkiksi tietystä työprosessista tai valmistamastaan tuotteesta. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 74.)

Video. Videokuvaaminen on monissa työtehtävissä perusteltua. Jos opiskelijan työtehtäviin tai opiskeluun sisältyy esimerkiksi opettamista, ohjaamista tai asiakastilanteita, helpottaa videon katselu ja sen yhteinen käsittely työpaikkaohjaajan tai opettajan kanssa opiskelijan oppimista. Videolta voi yhdessä analysoida mm. työasentoja, työvaiheiden järjestystä, sijoittumista ohjattavaan ryhmään nähden, äänen käyttöä jne. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 74.)

Sanelu. Opiskelija voi sanella kannettavaan nauhuriin esimerkiksi ennalta sovitun tehtävän tai hän voi pitää nauhurilla oppimispäiväkirjaa. Nauhuriin voi koota havainnot työpaikan ilmapiiristä, asenteista tms. Sanelu voi auttaa opiskelijaa ilmaisemaan omia ajatuksiaan. Menetelmä voi hyödyttää myös työpaikkaa. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 74.)

Opinnäytetyö. Opinnäytetyö voi olla opintoja kokoava tai jonkin osa-alueen erityisosaamista osoittava työ. Opinnäytetyö voidaan tehdä kirjallisena selvityksenä, medianana, projektityönä tai tuotteena. Työtä varten opiskelijan on osattava hyödyntää koko opiskelun aikaista oppimistaan ja etsiä tietoja kriittisesti eri lähteistä. (Lehtovaara, Leivo & Haapasalo 2006, 74.)

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden työssäoppiminen edellyttää yleensä aina erityisiä järjestelyjä. Oppilaitoksen ja työnantajan välisessä sopimuksessa tulee määrittää ne tarpeelliset työssäoppimisen järjestämiseen liittyvät käytännön seikat riittävästä ohjauksesta ja arvioinnista sekä muista järjestelyistä. Työpaikkaohjaajan perehdyttämiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Työnantajaa ja työpaikkaohjaajaa informoitaessa tulee huomioida salassapitolain ja tietojensaantilain edellyttämät velvoitteet.

Työssäoppiminen on suunniteltava yhdessä opiskelijan, työnantajan ja ohjaavan opettajan kanssa niin, että opiskelijan omat tavoitteet tulisi huomioitua ja työllistyminen koulutuksen jälkeen olisi mahdollista. Työturvallisuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Opetusmenetelmänä työssäoppiminen tukee erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan oppimista ja ammatillista kasvua ja tarjoaa yksilöllisen reitin opintojen suorittamiseen työpaikkaympäristössä kouluoppimisen sijaan. Erityistä tukea tarvitsevan opiskelijan työssäoppimisen järjestäminen on kokonaisprosessi, joka vaatii laadukasta hoitamista, jotta työn hedelmä olisi tuloksellista.

Erityistä tukea tarvitsevan työssäoppiminen estää omalta osaltaan opinnoista ja yhteiskunnasta syrjäytymistä. Työssäoppiminen tarjoaa mahdollisuuden sillan rakentamiseen opiskelun ja työelämän välille.

Kehittämishankkeelle asetettu tavoite saavutettiin; laadimme erityistä tukea tarvitseva opiskelijoiden työssäoppimisen ohjaamisen ohjeistuksen Savon ammatti- ja aikuisopiston Varkauden liiketalouden yksikön opettajille ja työpaikkaohjaajille. Toiveenamme on, että pääsisimme itse käytännössä kokeilemaan ohjeistusta.

LÄHTEET

Autismi- ja Aspergerliitto ry. Aspergerin oireyhtymä. Saatavilla <http://www.autismiliitto.fi>. Luettu 15.3.2007.

Kero, S., Leskinen, E., Mielonen, T., Piha, L. & Vehkolahti, A. 2004. Haasteista mahdollisuuksiin, Erityistä tukea tarvitseva opiskelija työssäoppimisessa. Valkeakoski: Koski-Print Oy.

Kuntoutussäätiö. Terttu –projekti. Saatavilla http://www.kuntoutussaatio.fi/terttu/oppimisvaikeudet/miten_tukea.html. Luettu 3.4.2007.

Kupias, P. 2002. Oppia opetusmenetelmistä. Helsinki. Edita Prima Oy.

Laki ammatillisesta koulutuksesta 630/1998 ja asetus ammatillisesta koulutuksesta 811/1998.

Lehtoranta, P. & Aalto, A. 2003. Tukea työssäoppimiseen. Helsinki. Yliopistopaino.

Lehtoranta, P., Leivo, H. & Haapasalo, S. 2006. Miten ohjaat työssäoppijoita. Helsinki. Yliopistopaino.

Opetushallitus. Työssäoppimisen tietopalvelu. Saatavilla <http://www.edu.fi/tonet/fin/tyonantaja/ohjaus.html>. Luettu 6.4.2007.

Ruohotie, P. 2000. Oppiminen ja ammatillinen kasvu. Juva. WS Bookwell Oy.

Räkköläinen, M. & Uusitalo, I. (toim.) 2001. Työssäoppiminen ja ohjaus ammatillisissa oppilaitoksissa. Tampere. Tammer-Paino Oy.

Sahlberg, P. & Leppilampi, A. 1994. Yksinään vai yhteisvoimin? Yhdessäoppimisen mahdollisuuksia etsimässä. Helsinki. Yliopistopaino.

Savon ammatti- ja aikuisopiston erityisopetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Tilastokeskus. Erityisopetus. Saatavilla <http://www.stat.fi/til/erop/kas.html>. Luettu 15.3.2007.

Pöyhkäri, J. Tukiasemat.net. Mielenterveyden ongelmat. Saatavilla <http://www.tukiasema.net/teemat/artikkeli.asp?docID=158>. Luettu 15.3.2007.

Virtuaalinen Erilaisen oppijan Palvelu. Lukemisen ja kirjoittamisen oppimisvaikeus. Saatavilla <http://www.vep-palvelu.fi>. Luettu 15.3.2007.